Kurt var en av Hitlers svenska soldater, en av dem som kom hem till Sverige och berättade om utrotningen av judar. Men Säpo hemligstämplade hans berättelse.
I mer än sextio år har Kurt tigit om sitt nazistiska förflutna. Nu berättar han för Sydsvenskan om sitt liv.

Kurt tog värvning i SS

▶ Kurt är en pensionär bland Malmos tusentals pensionärer. Han tar promenader i parken med sin rollator och smågratar med dem han möter.

Den tidigare spikraka ryggen är krum. Ingenting i hans yttre skvallrar om att Kurt har varit soldat – i Hitlers Waffen-SS.

– Det har varit lika bra att hålla tyst om det. I den mån någon känt till min tid i SS har det legat mig i fatet, säger Kurt.

Han närmar sig de nittio. Hans fascination för nazismen väcktes på 1930-talet. Kurts mor dog, hans far gifte om sig och sonen kom på kant med styvmodern. Han sökte sig till en kamrats familj i vilken flera familjemedlemmar hade nazistiska sympatier. Kurt tog intryck av deras åsikter.

Han tog studenten 1934 och studerade juridik innan han gjorde sin militärtjänst. Gifte sig och fick barn. Så småningom blev han landsfiskal i Västergötland.

Efter Sovjetunionens angrepp på Finland hösten 1939 tog Kurt värvning i den svenska frivilligkåren som stred på finländarnas sida i vinterkriget. Efter hemkomsten från Finland blev han inkallad i svenska armén. Han befordrades till löjtnant och tjänstgjorde i Skåne och i Boden.

»Jag var nyskild och tänkte 'skit samma, det får gå som det går'. Och jag var äventyrslysten. Min dåliga ekonomi och rysshatet spelade också in. Det är klart jag såg upp till Hitler, han var frälsare för halva Europa.«

I oktober 1942 begärde han avsked. Den 9 november 1942 gick han över norska gränsen för att ta värvning i någon av Hitlers arméer. Kvar i Sverige var hans barn och före detta hustru.

– Jag var nyskild och tänkte "skit samma, det får gå som det går". Och jag var äventyrslysten. Min dåliga ekonomi och rysshatet spelade också in. Det är klart jag såg upp till Hitler, han var frälsare för halva Europa.

Och de nazistiska värderingarna?

– Nja, nazistiska ... antiryska får man väl säga att de var. Nazismen tror jag att jag inte förstod så mycket av. Det gjorde de flesta andra inte heller då.

Hade du hört talas om Förintelsen innan du tog värvning?

– Nej. Men jag visste att det fanns koncentrationsläger, det skrevs om dem.

Kurt hade fått en adress i Oslo som han skulle söka upp. Väl där fick han hjälp att kontakta tyskarna. Han ville komma till den reguljära tyska armén, men blev som andra frivilliga icke-tyskar placerad i Waffen-SS, som hade sitt ursprung i Hitlers personliga livvakt men utvecklats till en nazistisk partiarmé.

Kurt rasundersöktes innan han smugglades till Tyskland på ett av de tåg som förde tyska soldater genom Sverige till permission i hemlandet.

De flesta frivilliga i SS fick en tremånaders militär utbildning innan de sattes in i strid. Men Kurt slapp och fick, efter ha genomgått ett endagstest, graden SS-Obersturmführer (motsvarande löjtnants grad).

– I och med att jag hade varit med i finska vinterkriget utgick de från att jag var rättroende. SS var mer eller mindre en form av främlingslegion. Tyskarna frågade inte efter så mycket detaljer, huvudsaken var att man kunde sitt jobb, sen sket de i resten.

Kurt var med och satte ihop en skidföparbataljon bestående av norska SS-frivilliga. Men så blev han sjuk. Diagnosen lod på lungsacksinflammation. I december lades Kurt in på sjukhus.

– Jag bara hostade och hostade. Det hade väl att göra med att jag gick i ösregn när jag tog mig över norska gränsen, berättar Kurt.

När han tillfrisknat något sattes han på lätt tjänst.

I slutet av januari 1943 uppsökte han den svenska legationen i Berlin för att få ett svenskt pass för att kunna resa tillbaka till Sverige. Kurt ville hoppa av.

– Det var inställningen hos nazisterna. Jag hade ingen aning om att det skulle bli politiserat med sådan där föredragshållning. Doktriner från halvcivila killar som sprang omkring i SS-uniform.

– Man såg tecknen på att det började gå dåligt för tyskarna. Det började sippra ut uppgifter om avrättningar av judar och andra människor i Ryssland och i andra länder. Men omfattningen visste man inte. Jag ville inte vara med en sådana där historier. Det kunde man ju riskera om man var kvar i Waffen-SS och inte var riktigt frontdoglig. Då hade man kunnat riskera att hamna på ett sånt där bevakningsförband. Eller mördarförband.

Kurt lyckades få kontakt med det svenska sändebudet i Berlin, Arvid Richert. Denne rådde honom att snarast möjligt ta sig ifrån SS och Kurt förklarade att han ville hem till Sverige.

Vad varken Richert eller Kurt visste var att diplomatens sekreterare var tysk spion och rapporterade till det tyska kontraspionaget, Abwehr.

Plötsligt fick Kurt, som anna inte var helt återställd efter sjukdomen, marschorder. Han flögs till Poltava i Ukraina för att strida med division Nordland vid Cherkovavsnittet på östfronten. Kurt tror att marschordern kom för att tyskarna ville bli av med honom.

Han och de andra soldaterna fick äta "uppdittjack" för att orka strida.

– Det fanns ingen riktig frontlinje. Man stred lite varstans. Jag var med i striderna under två dagar. Det var bara att smattra på.

Vet du om du skött ned någon?

– När de trillar omkull får man väl utgå ifrån att man har gjort det.

Hur känner du inför det idag?

– Ingenting. Skjuter någon på dig anser du det moraliskt berättigat att skjuta tillbaka. Annars överlever du inte.

Bakom fronten härjade tyskarnas specialkommandon. Dessa Sonderkommandon hade i uppgift att leta upp och döda judar och partisaner.

– Det var alltid avdelningar ur Allgemeine (allmänna) SS som utförde det där. Om det var med någon från Waffen-SS eller Wehrmacht (armén) så hade de anmält sig frivilligt för att slippa frontstrider. Livslängden var inte så lång för ovana frontsoldater.

En Wehrmachtläkare sjukskrev Kurt och när han väntade på ett lasarettståg såg han ett Sonderkommando i aktion.

– Jag stod på en perrong och där fanns ett tåg bevakat av en grupp soldater med dödskallar på kragarna. Tågpassagerarna satt inte i boskapsvagnar utan i andra eller tredjeklassvagnar.

Kurt såg att det var Totenkopfsoldater, med SS fruktade dödskallemärke på uniformsmössan. Han hade inga svårigheter att räkna ut vart fångarna skulle föras. Kanske inte till utrotningsläger, men i varje fall till något koncentrationsläger eller arbetsläger.

– En flicka försökte fly. Det är svårt att säga hur gammal hon var. Högst arton år. Hon såg vilnärd ut. Hon sprang iväg och vakterna sprang efter henne. Sedan hördes ett skott. Jag stod där på perrongen och kunde inget göra. Det var en obehaglig upplevelse, säger Kurt.

Tillbaka i Berlin kallades han till ett förhör hos Gestapo, den hemliga polisen. Men samma dag som förhöret skulle äga rum steg Kurt på ett av Wehrmachts permitterståg som skulle till Norge. Han hade förfalskat sin egen permissionssedel.

Ingen kontrollerade hans papper. När tåget så småningom stannade i Helsingborg lämnade Kurt sin pistol och mössa på kupésätet och hoppade av.

Han sökte han upp polisstationen i Helsingborg.

– Poliserna stirrade på mig när jag kom in i min SS-uniform. De trodde nog att tyskarna invaderat Sverige, säger Kurt med ett skratt.

Han förhördes och fick en ny jacka. Uniformsrocken slängde han men för övrigt var han fortfarande klädd i SS-uniform när han tog plats på tåget till Stockholm. Han fick resa utan bevakning och hade bara anmodats att ta kontakt med säkerhetspolisen nästa dag. Det gjorde han och det var då han berättade om judarnas situation:

"Förföljelserna mot judarna ha tagit ny fart sedan Hitler proklamerat att de fullständigt skola utrotas. Bakom fronten i Ryssland skjutas alla judar."

Så står det i protokollet från Säpos förhör med Kurt.

Hur reagerade polisemn på det du berättade?

– De reagerade inte. De flesta av dem var väl allmänt nazistiska.

Hur kunde du känna till mördandet av judarna bakom fronten?

– Det var inte svårt att få reda på. För det var massvis av folk som reagerade, även inom Waffen-SS.

Många svenska SS-soldater säger att "vi visste inget om avrättningarna bakom fronten – det var något vi fick reda på när vi kom hem".

– Nej, det stämmer inte alls. Det kunde man ju räkna ut. Jag menar, det var därför jag inte ville vara med.

Kurt ställdes inför svensk krigsrätt men friades. Han tog avstånd från nazismen och hamnade i onåd hos de svenska nazisterna som smutskastade honom i sin tidning Sveaborg. Kurt hamnade i en situation där både nazisterna och det etablerade samhället vände honom ryggen. Att återuppta en militär eller polisiär karriär var inte att tänka på.

Efter kriget försörjde han sig med stro-jobb. Han flyttade till Lund 1985 och har sedan dess stannat kvar i Skåne. Ibland besökte han fascisten Per Engdahls moten i Malmö.

Idag är Kurt sjuk i cancer.

Hur ser du på nazismen idag?

– Jag har ju helt andra ... du kan aldrig bedöma en sak som ligger sextio år tillbaka med dagens ögon. Du måste hela tiden bedöma det ur den tidens tankar. Man måste ta hänsyn till hur omständigheterna var då.

Vet dina barn och barnbarn om att du varit nazist?

– Ja, det tror jag nog. Har inte hemlighållit det ... de kan inte ha undgått att få veta.

Ångrar du idag vad du gjorde på 1940-talet?

– Ja, det är klart att jag ångrar det. Utvecklingen hade varit en helt annan för mig som människa. Det är självklart att jag gör det. Det som hände för sextio år sedan det är läksom ... det går inte göra ogjort, det var andra omständigheter och även jag var annorlunda. Men sent ska syndaren vakna.

Text: Jan Samuelsson
Foto: Ingemar D Kristiansen

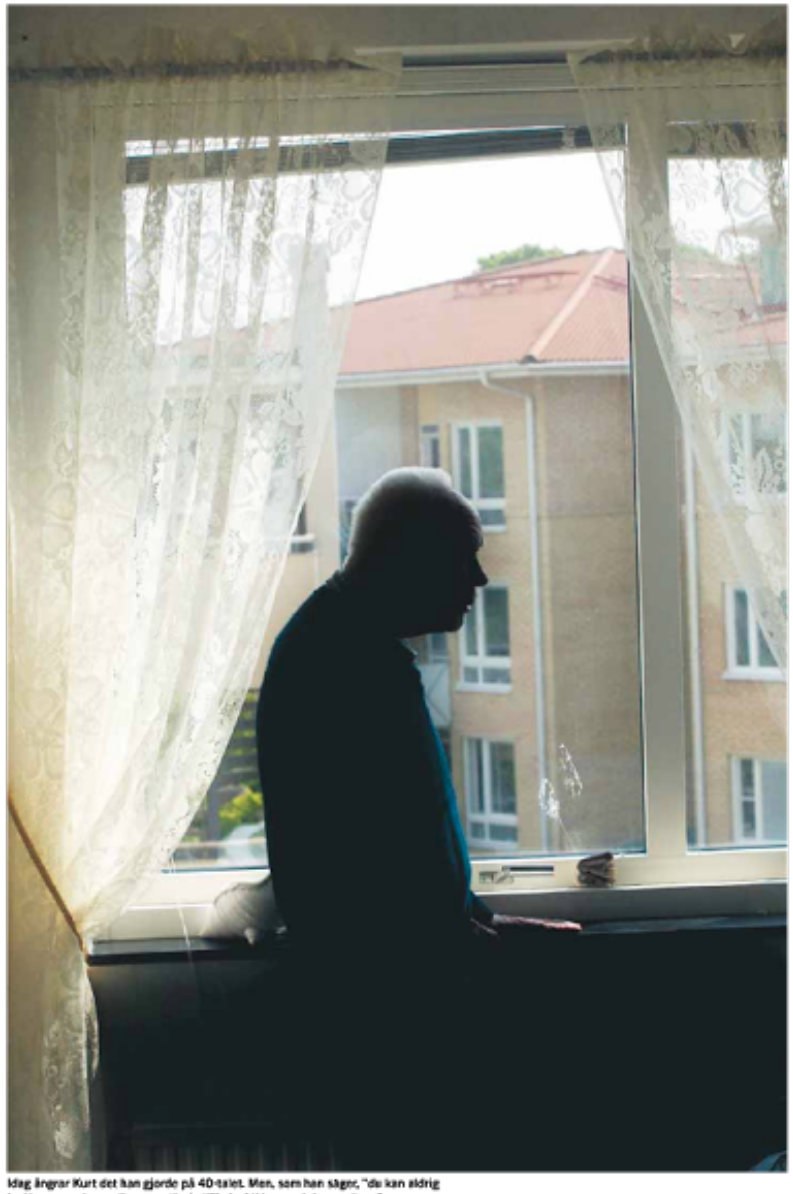

Idag ångrar Kurt det han gjorde på 40-talet. Men, som han säger, "du kan aldrig bedöma en sak som ligger sextio år tillbaka i tiden med dagens ögon".

270 svenskar stred för Hitler

▶ "Svenskarna som stred för Hitler" hette en bok som journalisten Bosse Schön gav ut vintern 2000.

Under andra världskriget var minst 270 svenskar med i det tyska elitförbandet Waffen-SS. I boken berättade flera av dem om varför de gjorde det. De ville kämpa mot kommunismen och visste ingenting om nazisternas grymheter.

Via svenska nazistorganisationer drog en tysk värvningskampanj för elitförbandet Waffen-SS igång 1941. Dess divisioner Wiking och Nordland innehöll förutom svenskarna även holländare, norrmän och danskar.

I boken "Svenska frivilliga", som kom ut 1996, listar historikern Lars Ericson fyra typer av svenska SS-frivilliga: personer med tysk förälder, organiserade nazister, antikommunistiska idealister samt äventyrare och kriminella.

Många av idealisterna och äventyrarna hoppade av när de såg nazismens rätta ansikte, berättade de för Bosse Schön. Och de har hela tiden varit noga med att understryka att de tog värvning i Waffen-SS, inte i Allgemeine SS.

Waffen-SS stred i fält och var en nazistisk parallell till Wehrmacht, den reguljära krigsmakten. Allgemeine SS skötte folkmorden bakom fronten och i koncentrationslägren. Folk i allmänhet känner inte till den skillnaden och därför är SS-svenskarna kollektivt dömda. Lod en tes som Bosse Schön förde fram i sin bok.

Kritikerna anklagade honom för att vara naiv och låta sig föras bakom ljuset av de gamla soldaterna. Att skilja på de olika SS är att blanda bort korten, ansåg flera recensenter.

"Bägge tillhörde Himmlers nazistiska imperium, bägge hade svurit trohetsed till Hitler och rasplitiken var inte något som började tio kilometer bakom fronten", skrev fredsforskaren Wilhelm Agrell exempelvis i Sydsvenskan i januari 2000.

När Bosse Schön året däpå återkom med boken "Där järnkorsen växer" hade han skärpt sin hållning till de gamla frivilligsoldaterna. Han var nu mer skeptisk till försäkringar om att de inte hade sett några massavrättningar av judar, och att nyheten om folkmordet kom som en chock för dem efter kriget.

Flera av Hitlers svenska frivilligsoldater nådde senare framgångar hemma i Sverige. En av de mest kända är journalisten Stig Cederholm, som strax efter hemkomsten började skriva sina "humoreskor" om Åsa-Nisse. Totalt blev det 48 böcker och femton långfilmer om den knipeluge Smålandsbonden.

Ungdomlig oförstånd, lod den vanligaste förklaringen från SS-svenskarna när de ställdes till svars för sin verksamhet under kriget.

Visst var de unga, medgav Wilhem Agrell i Sydsvenskan:

"Och visst var de lurade, några åtminstone. Men de deltog alla i det nazistiska raskriget i öster, de kämpade med herrefolksideologin som utgjorde program."

Daniel Rydén